

Ieder moment doet ertoe

Je kunt als leraar jezelf bijscholen in je vak, of in de didactiek van je vak. Maar professionalisering kent nog een andere dimensie: normatieve professionalisering. Het heeft te maken met de persoon van de leraar.

Eva komt thuis van school en gooit boos haar tas in de hoek. 'Ik vind de leraar Nederlands echt superstom!' Voorzichtig vraagt haar vader wat er gebeurd is. Het blijkt dat ze met Nederlands in de vorige les waren begonnen met het werken aan de vaardigheid 'samenvatten'. De leerlingen mochten, na enige uitleg, samen zelfstandig aan de slag met een paar alinea's tekst uit het boek. Het resultaat mochten ze op verschillende manieren presenteren: op papier, als powerpoint-presentatie, als Prezi. Het zelfstandig samenwerken in de klas was met het nodige rumoer verlopen. Blijkbaar was het de leraar op enig moment te gortig geworden en boos had hij een einde gemaakt aan de activiteit. De leerlingen, brugklassers in hun eerste schoolmaand, waren zich een hoedje geschrokken. Eva was thuis verder gegaan en had een mooie Prezi gemaakt. Maar vandaag had de leraar gezegd, dat ze het eindresultaat zowel uitgeprint, als op een USB-stick moest inleveren. Paniek. Dat kan niet, een Prezi printen! En op USB zetten ging ook niet, want haar Prezi stond op internet. Nu was ze erg onzeker geworden of ze de opdracht wel goed gedaan had en ze durfde het ook niet aan de leraar te vragen.

Een leraar is geen neutrale boodschapper van informatie. Het lijkt misschien een open deur, maar het is goed om eens stil te staan bij het belang van de persoon van de leraar. Als leraar draag je niet alleen maar lesstof over, je neemt jezelf mee. Iedereen die voor de klas staat, zal dat herkennen.

Normatieve professionalisering

Zijn we ons voldoende bewust van de consequenties van het feit dat de persoon van de leraar ertoe doet? Besef je als leraar dat jouw persoon invloed heeft op het reilen en zeilen in de klas? En ken je jezelf eigenlijk goed genoeg om die invloed te kunnen duiden? Weet je voldoende wie jij zelf bent, en hoe je overkomt op de leerlingen? De reflectie op die aspecten is onderdeel van de 'normatieve professionalisering' van leraren.

Dat type professionalisering kunnen we onderscheiden van instrumentele professionalisering, die meer te maken heeft met 'technische' instructievaardigheden en vakkennis.

De Amerikaanse onderwijsfilosoof John Dewey schreef: 'All education is moral education'. In dezelfde lijn stelt Paul Verhaeghe, auteur van het boek 'Identiteit', dat we altijd, impliciet, normen en waarden meegeven in ons onderwijs. Het is een illusie om te denken dat het mogelijk is om neutraal, waarden-vrij onderwijs te geven.

Reflecteren op eigen moraal

Je moet jezelf er dus rekenschap van geven, dat in jouw handelen altijd je eigen normenpatroon weerklinkt. Het is dus belangrijk dat je nadenkt over die normatief-morele dimensie van je werk. Terug naar Eva. Het ging deze leraar in de eerste plaats om het leren samenvatten. Maar op deze school is veel aandacht voor zelfstandigheid, en het groeien in verantwoordelijkheid. Dat vraagt van leraren dat zij zelf erover naden-

ken, welke betekenis die twee aspecten, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid, in het eigen normatieve referentiekader hebben.

Stel jezelf vragen:

Waarom vind jij zelfstandigheid belangrijk?

Wat betekent zelfstandigheid voor je?

Wat is je eigen ervaring met zelfstandig werken?

Hoe kun je die ervaring verwerken in je lessen, om je leerlingen te helpen groeien in zelfstandigheid?

Maar ook: waar begint zelfstandigheid ongemakkelijk te worden?

Waar leg jij grenzen in de les?

Dit gaat over zelfreflectie. Veel jonge leraren zijn in de opleiding overvoerd met zelfreflectie en vertonen wellicht enige allergie. Toch is reflectie erg belangrijk want het gaat om de fundamenteën van jouw handelen als professional. De leraar uit het (levensechte) voorbeeld heeft aan zijn leerlingen maar heel gedeeltelijk duidelijk kunnen maken wat hij verstaat onder 'zelfstandigheid'. Hij leek alle ruimte te geven, maar pakte die tegelijkertijd ook weer terug. Dat kan goed te maken hebben gehad met zijn eigen normatieve instelling. Eva ervaart dat als tegenstrijdig. Ook in het geven van 'eigen verantwoordelijkheid' vaart hij een wat onduidelijke koers. Eva nam enthousiast de gehele verantwoordelijkheid voor een mooie presentatie, maar wordt onzeker, nu er ineens strikte regels aan de invorming worden gesteld.

'The best part of teaching is that it matters. The hardest part of teaching is that every moment matters, every day.'
Todd Withaker

Ieder moment doet ertoe

Het gegeven voorbeeld laat zien dat aan het lesgeven, aan het zijn van leraar, een normatieve dimensie is, die minstens zo belangrijk is als de instrumentele dimensie. En ook dat die normatieve dimensie niet alleen aan de orde is bij lastige dilemma's als pesten of ruzie in de klas, maar juist ook in kleine, dagelijks voorkomende onderwijssituaties.

Je krijgt als leraar alleen zicht op deze dimensie door te reflecteren. Is dat altijd nodig, voor iedere les, ook voor het lesje 'samenvatten' voor de brugklas dat je al honderd keer 'gedraaid' hebt? Natuurlijk niet. Het is onmogelijk om je op ieder moment bewust te zijn van alle 'lagen' die je handelen sturen. Die normatieve reflectie is lastig, maar het is ook een groeiprocess. Hoe vaker je het doet, hoe makkelijker het wordt en hoe evenwichtiger je handelen in lijn komt met je eigen normenpatroon. Dat is fijn voor jezelf en fijn voor de leerling, die houdt van een voorspelbare leraar. Zoals het citaat aan het begin stelt; 'ieder moment doet ertoe' in je werk als leraar. En wil je die normatieve dimensie in je professionalisering aangaan, dan is ieder moment geschikt om ermee te beginnen. ●

► Hartger Wassink is associate lector bij het lectoraat Normatieve Professionalisering, Hogeschool Utrecht en betrokken bij het NIVOZ Forum.

